

Biserica și Școala

Foaie bisericească școlastică, literară și economică.

Apare odată în săptămână : **DUMINECA.**

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria :
Pe un an 10 cor. — pe $\frac{1}{2}$ an 5 cor.
Pentru România și străinătate :
Pe un an 14 fr. : pe jumătate an 7 fr.

PREȚUL INSERȚIUNILOR :

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 6 cor.; până la 200 cuvinte
8 cor.; și mai sus 10 cor. v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacțiunii

„BISERICA și ȘCOALA“
Ea r banii de prenumerațiune a
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Nr. 2845/1905.

Circular

Către toate oficiile protoprezbiterale, ca inspectorate școlare, și către învățătorimea din eparhia română ortodoxă de Arad.

Înaltul Minister regesc ungar de culte și instrucțiune publică, prin circularul său de sub Nr. 56000, 905, ne invită să luăm demersurile necesare, pentru ca dispozițiunile din acel circular, referitoare la preintimpinarea mizeriilor tuberculoze, să le facem cunoscute și în școlile confesionale de sub jurisdicțiunea noastră.

Tuberculoză (oftică) adecă, durere, în patria noastră, dar' mai ales în păturile mai sărace ale poporului, distruge în mod îngrozitor, și e de datorința primă a luptă pe cel mai întins teren contra ei, încât aceasta e posibil omului.

Conziderând rezultatele, ce a succes a le prestă în lupta contra acestei epidemii mai ales în străinătate, e necesar, ca în lupta aceasta să fie atrase într'un mod potrivit și școlile populare, deoarece e chestiune întemeiată pe cale științifică, că *în foarte multe cazuri tuberculoza se poate reduce la inficierea din etatea copilăriei*. Deci trebuie neapărat, ca deja și școala populară să facă totul pentru potențarea forței de rezistență a corpului, mai departe pentru ca morbul să nu se lățească prin școală ci să se reducă.

Cea mai puternică armă a școlii populare contra tuberculozei sunt *deslușirile*, iar cele mai necesare cunoștințe și lucruri de întreprins pentru împedecarea lătirii tuberculozei, pe cari ni-le comunică Domnul Ministru, sunt următoarele:

I.

Tuberculoza e un morb lipicios, a cărei materie ce inficiază sunt *bacilii-Koch*, niște bureți foarte mici. Acești bureți pricinuesc morbul.

Problema școlii înainte de toate e a împedecă împrăștierea bacililor, va să zică, ca aceștia să nu ajungă din corpul celui bolnav în corpul copilului sănătos. De aceea trebuie dedați copiii, ceea ce de altfel cere și bunul gust, ca dâșii, când tușesc, să-și țină mâna ori batista înaintea gurii și ca scuipatul să nu-l arunce pe vatră ci în *scuipitoare* ori în batistă.

La sate mai ales copiii părinților mai săraci, merg adeseori fără de batistă la școală și întrebunțează în loc de batistă una ori alta parte a vestmintelor. Acest lucru e și lipsit de gust și nesănătos. Educatorul cu tact poate să-l deprindă pe elev să întrebunțeze batista și fără a-l face să se sfiască. La urma urmelor, la fiecare casă va afla mama un atare petec de pânză, pe care, spălată frumos și tivită, să o poată da în loc de batistă băiatului său. Dela istețimea învățătorului atarnă ca copilul tocmai așa să nu vină fără de batistă la școală, cum nu-și lasă acasă nici cărțile și recvizitele școlare.

Învățătorul să-i îndrume pe copiii, cari tușesc, încă și la aceea, ca batista să și-o schimbe des, acasă, cu alta curată.

Învățătorul să fie atent, ca copiii, cari tușesc mai greu, să șadă în școală aproape de scuipătoare; *scuipitorile trebuie ținute curate* într'una și să se desinficizeze odată, de două ori la zi, căci altmintea pot deveni periculoase.

Să ia învățătorul aminte mai departe la aceea, ca copii scrofuloși să vină la școală totdeauna cu legătoare curată, care să acopere deplin ranele, iar pe copiii cu legători murdare sau neindestulitoare să-i trimită numai decât acasă.

La caz dacă starea vr'unui copil are sămănare de morb de pept sau oftică, învățătorul să atragă luarea aminte a medicului asupra copilului și, dacă tusa copilului e de natura lipicioasă atunci, pe baza opiniei medicului, comitetul parohial, în urma §-lui 3 al articolului de lege XXXVIII din 1868 să-l dispenseze numai decât, iar de e de trebuință să-l oprească pe acel școlar dela cercetarea școlii.

Dacă învățătorul, învățătoarea, ori pedelul (servitorul dela școală) ar suferi de offică, despre ceea-ce e dator să facă arătare medicul comunal sau cercual ca membru al comitetului parohial (unde adecă e și membru), unul ca acela trebuie concediat numai decât și are să se depărteze pe un timp dela școală, nu numai pentru interesul apărării școalei, ci și de aceea ca să-și poată recâștiga sănătatea sdruncinată, ceea-ce la începutul bolii și succede.

II.

Razele soarelui pustiesc cel mai bine germeii inficiatori sau sămânța morburilor lipicioase. Ca să lucească cât mai multe raze de soare în sala de învățământ, cel mai de recomandat e, ca ferestrele să se așeze spre răsărit ori spre apus, la ceea-ce și trebuie a fi atent la edificări nouă. Pe atari ferestri străbate mai bine lumina soarelui și nu conturbă nici învățământul.

Germeii inficiatori îi nimicește apoi și *varul*. De aceea salele de învățământ trebuiesc *cel puțin de două ori la an să fie văruite cum se cade*. Văruirea e cel mai ieftin și mai bun mijloc contra germeilor inficiatori, dar numai așa, dacă pătura de var de mai nainte o radem bine de pe pereți nainte de văruire.

Materia desfăcută de pe pereți e cel mai bine, dacă se îngroapă în pământ.

III.

Germeii inficiatori sau sămânța morbului lipicios ajung în aier cu pulberea, și adecă așa, că lipindu-se de firile de pulbere, se ridică cu acestea împreună în aier, apoi în corp sau pe corp. Lupta trebuie să fie continuă în salele de învățământ contra pulberii. Sala fără de prav, ceea-ce laudă sentimentul de curățenie al învățătorului, ne convinge și despre aceea: cât grijește dânsul de sănătatea elevilor și de a sa proprie.

Ca aierul din școală să fie scutit de prav, trebuie ca *padimentul să fie bine așezat*, ca să nu se miște sub pași: padimentul e bine să fie *tras cu anumite materii, cu lac, vâpsele*, pentru-ca pravul să poată fi ușor și cum se cade depărtat de pe dânsule; — mai departe: trebuiesc șterse cu grije ferestrele, recvizitele de învățământ și mobilierul școlar. *Ștergerea pravului trebuie făcută de cu vreme, cu ferestrele deschise*, înainte de ce ar veni copiii la școală, pentru-ca pravul ce a mai rămas în școală să se așeze. Copiii trebuiesc dedați ca, înainte de ce ajung în școală, încălțămintele să și-le curățească cu îngrijire de tină. La clădirea de edificii școlare nouă, trebuie a îngriji ca școlile să fie așezate departe de pravul dela stradă. *Măturarea și prăvuirea nu e permis a o săvârși cu elevii*, deoarece măturarea pe neudate strică și celor mari. Mai e de recomandat, ca nainte de măturare să se împrăștie prin sala de învățământ prav de firez și umezit, așa, ca cu strângerea pulverei de lemn de odată să se adune și de pe padiment tot pravul.

Tărățele de firez trebuie apoi să le ardem îndată după fie care măturare.

IV.

Baccilii officei nu atacă orice organism decât numai pe acela, care a slăbit și i-s'a redus puterea de rezistență. *In contra înclinării moștenite dela părinți, școala nu poate face nimic; dar trebuie să lupte din resputeri contra câștigării acestei înclinări.* Inclinarea se ivește mai ales când copilul scie, în urma încovoierii corpului, în urma închiderii brațelor peste pept mai lungă vreme, tot așa și prin ședere îndelungată, deoare-ce toate acestea împedecă lărgirea coșului peptului și astfel și *ventilarea deplină a plămânilor* sau pătrunderea aerului în ei.

Deasemenea e vătămător și aerul stricat, în care e mult acidul carbonic și gazurile și materiile organice îndepărtate din corp prin respirare, asudare ș. a. Aerul din sala de învățământ chiar și numai în o singură oară de prelegere într'atâta se strică, încât devine dăunător pentru sănătate. Deci e de trebuință să deschidem ferestrele după fiecare oară, ventilând chiar și în frigul cel mai mare pe câte 1—2 minute, iar vara pe câte 5—10 minute. Aerul proaspăt, rece, ce străbate în lăuntru, se încălzește numai decât de pereți și-și recapătă temperatura de mai nainte de ventilare. Pentru-ca copiii să nu le fie frig în decursul ventilării, trebuie a-i duce în coridor sau a-i conduce cu îngrijire în curtea școlii.

E important a ști și aceea, că *orice tusă slăbește plămânii*: fie ea provenită din răceală sau din inficiare.

E o vechie esperiință medicală, că indivizi, cari au zăcut în pojar, tusă măgărescă, influență, capătă offică mult mai ușor decât alții, de aceea școala trebuie să lupte din punct de vedere al împedecării officei și contra boalelor numite. Copilul care tușește, trebuie deci să stea acasă până îi trece de tot morbul.

Pentru a împedeca tusa provenită din receală, învățătorul trebuie să se *îngrijască iarna de apă curată, stătută, și să nu permită ca copiii să bea apă rece*, ori să-și stâmpere setea cu *zăpadă* ori cu *ghiață* sau să sugă pe aceasta fie și numai din întrecere.

Copilul deprins la aer curat se recește mai rar, deoare-ce pielea și plămânii acestuia sunt mai dedați și mai tari. Afară de aceea mișcarea vioaie făcută la aer curat lărgeste cel mai bine plămânii și desvoaltă puterea corpului și astfel și puterea lui de rezistență.

De aceea, din cât se poate, orice timp liber între prelegeri, iarna-vara deopotrivă, să-l petreacă copiii în liber. Pentru-ca copiii și în timp ploios să poată gusta aerul curat, e de recomandat a se aranja terene de joc, acoperite, cari să tindă însă scut contra vânturilor.

Oarele de gimnastică și cu deosebire jocul obicinuit lă școală trebuie să se petreacă în liber. Observarea sistematică a acestora să formeze obiectul deosebitei îngrijiri a învățătorului. În decursul gimnasticii și a jocului e conștient a dispune și câte o inspirare plină, drept gimnastică pentru plămâni.

Plămânile se desvoaltă și prin *cântare și declamațiune*, dar numai atunci dacă se fac în liber, sau când în salele de învățământ e curat aerul. De aceea cân-

țarea trebuie ținută nu la sfârșitul oarelor de prelegere ci cât se poate la început, când e curat aerul din școală.

V.

Problema școlii e : să-l învețe pe elev, între altele și aceea, cum să se apere de tuberculoză sau oftică. Învățătorul să nu facă numai admoniări în genere și ocazionale, deci să nu instruiască numai incidental sau cu întâmplarea, ci precauțiunile înșirate mai sus, dimpreună cu cele ce vor urma acum, să le elaboreze ca material de prelegere, să le predeie și să-le întrebe ca atare, mai ales cu elevii din clasele superioare, deosebit cu cei-ce frecventează *clasa VI.*, aplicând acest material la casa elevului și la viața lui de toate zilele.

În propunerea acestui material trebuie observată măsura recerută.

Învățătorul adecă trebuie să se ferească de esagerare, de lățirea vr' unor vederi și credințe ce stau în contradicere cu știința, și de alte asemenea. Pentru a-și câștiga cunoștințe temeinice să asculte deoparte sfatul medicului, de alta parte să cetească scrieri populare de asemenea natură.

Învățătorul să nizuiască ca mai ales pe elevi să-i lumineze asupra adevărilor următoare:

Să-i facă adecă atenți, că o condițiune principală a vieții lungi și sănătoase e locuința bună, vederoasă, cu ferestri mari, ventilată de ajuns și ținută într'una curată. Cu deosebire pe copilele de școală trebuie să-le lumineze despre aceea, că cât de folositoare e îngrijirea continuă în aceasta direcțiune, și acest sentiment al lor să-l desvoalte prin exemplu bun, arătat în școală, și prin praxă consecventă.

Trebuie deosebit a se accentua în școală efectul păgubicios și pustiirea produsă prin traiul neregulat adecă prin *somn puțin* și prin consumarea multă de *spirtuoase*. Trebuie accentuat, că aceste surpă forța corpului de a rezista ofteiei.

Din punct de vedere al deprinderii corpului nu se poate din destul recomanda, ca copiii să-și spele partea de sus a corpului în toată dimineața cu apă stătută. Cei-ce o fac aceasta sunt scutiți de recire și de tusă ceea-ce atât de mult slăbește plămâni.

Desvoltarea corpului scutită de ori-ce exagerare, trebuie recomandată cu deosebire acelor copii, în a căror familie s'a încuibat deja morbul, ai căror membrii de familie au așadară înăscută înclinarea spre morb; dar în asemenea cazuri învățătorul să se ferească de aluziuni personale și de esagerarea morbului.

Învățătorul să-i facă atenți pe elevi la aceea, ca înainte de alegerea carierei, dar mai ales aceia, cari și aleg cariere industriale, să ceară înainte de toate sfatul medicului.

Să-și lumineze elevii și în acea privință, că *oftica nu e tocmai morb incurabil*, și că vindecarea ei se poate ajunge dacă recurgem la medic îndată la început, când adecă se prezintă simptomele, cum sunt: ferbințeala, deprimarea, lipsă plăcerii de lucru, paliditatea,

scăderea greutateii corpului, eventual și tusă mai moderată dar neîncetată s. a.

Trebuie a se estinde, mai departe, și Ța efectul binefăcător al sanatoriilor cu deosebire *al sanatoriilor populare*, cum sunt în desvoltare în comitatul Bichișului, și a căroră înființare va fi posibilă pretutindenea dacă, pe lângă instrucțiunea recerută, se deșteaptă sentimentul de jertfă al poporului.

La urmă, învățătorul să-și facă elevii luători aminte și la aceea, că oftica se poate lăți și prin *vacile cari sufăr de oftică ori altă boală, contogioasă parte prin laptele lor inficiat, parte prin aerul stricat din grajdul lor*. Și de altfel zace în interesul economilor să aibă animale sănătoase, căroră încă le trebuie aer curat, proaspăt și grajd vederos, după cum îi trebuie și omului locuință sănătoasă.

* * *

Până aci am redat dispozițiunile înaltului Minister. Din parte-ne am mai putea adauge numai îndemnarea stăruitoare către organele noastre școlare : să deie cuvenita atențiune și urmare acestor dispozițiuni nu numai pentrucă ni-le-am însușit și noi și le legăm deosebit la inima iubitei noastre Învățătorimi, dar mai ales pentru aceea, că prin întocmirea acestor dispozițiuni în praxă nu numai am promova un interes cardinal al existenței Neamului și Bisericii noastre — un interes, durere, până acum prea neglijat — dar afară de aceasta în acest mod, Învățătorimea noastră precum și organele de superioritate imediată ale învățătorimei ar scăpa de *neplăcerile, cari eventual le-ar avea din partea inspectorilor școlari regești și a altor organe ale statului, căroră li s'a încredințat controlul ezeutării acestor dispozițiuni mai înalte*.

Arad, la 5/18 Iulie 1905.

Joan J. Bapp,
Episcop.

Ordonanța mai nouă.

A aflat de bine ocărmuirea lumească să introducă limba maghiară ca obligatoare în toate școlile din țară. Bine, s'a introdus; și biserica noastră și-a făcut din prisosință datoria împlinirii legii, căci îi este scumpă fiica sa, școala confesională, pentru care a suferit atâta amar de hulă și ocară dela tot tras-împinsul, care s'a împedecat în școala română.

Intențiunea legii a fost, ca fiecare cetățean ieșit din școală pe lângă limba maternă să înțeleagă și vorbească atâta limbă maghiară, de câtă are lipsă în comunicarea socială, însăși limba de propunere și autonomia regimului școlar precum sunt ele recunoscute prin legile din 1848 și 1868, au rămas intacte în principiu; dar a

urmat dura realitate, care în praxă sub paliul legii de instrucțiune din 1879, mereu au tentat la transgresiunea drepturilor noastre autonome inarticulate în legile din 1868. Ne pomenirăm adecă că școala noastră nu mai este școală românească, ci școală micștă, și nu noi mai dispunem de ea ci administrația comitatenză; nouă ne-a rămas numai povara. a susține școli din cruntă sudoarea credincioșilor noștri săraci, și a privi pasivi cum le stăpânește administrația. Și administrația e grozavă în școală, căci ia n'are pricepere și n'are inimă pentru școală; administrația e o simplă mașinărie, care cu aceeași colți strânge pe copilul fraged cu care strânge pe voinicul de codru, și cu aceleași mâni se prinde de cele sfinte cu cari se prinde și de cele spurcate. Productivă este numai lucrarea spontană din școală: vai de acea școală — zice Stoy — care este pusă sub pază polițienească. Scump a plătit Franța reglementarea polițială a școlilor și scump plătește acum în zilele aceste Rusia regimul său polițienesc.

Fostul ministru de culte și instrucțiune publică, domnul Berzeviczy a vroit să sancționeze prin cunoscutul său proiect de lege tendența de a cassa autonomia noastră bisericească școlară inarticulată în legile țării, tocmai atunci când noi ne împlineam cinstit datoria de a satisface legii de instrucțiune în cadrele autonomiei noastre și a vroit să aservească școalele noastre administrației lipsite de condițiile educative. Episcopatul nostru a arătat în memorandumul înaintat guvernului țării la 19 Iulie 1904 Nr. 207 M. injuriile ce ni se fac prin acel proiect de lege, rămas apoi în suspens din motive nediscutabile de noi.

Domnul ministru actual de culte și instrucțiune publică, a aflat cu cale să anticipe în formă de ordonanță executarea unor dispoziții din acel proiect de lege, atunci, când cel mai competent organ de control inspectorul reg. domnul Varjassy Árpád, întrebat fiind din incidentul acestei ordonanțe o declară în »Aradi Közlöny« că: limba maghiară să propune cu succes în institutul nostru și că cu ocaziunea examenelor, pedagogii români au răspuns surprinzător de bine în limba maghiară, în prelegerile lor ungurești făcute în școala de aplicație unii pot emula în puritatea limbei ungurești chiar cu băieții din Seghedin ori Kecskemét, întocmai astfel a constatat progresul și la școlile elementare din comitat și accentuează repetit, că pot fi mulțumiți cu propunerea limbii maghiare.

Suntem convinși, că și aiurea s'a făcut tot ce s'a putut face, firește, că a învăța pe băiatul care mai nainte numai din auz a știut de limba maghiară, să învețe în 4 eventual 6 ani perfect a scrie și vorbi ungurește, este o imposibilitate fizică. Astfel de apetituri numai burtă verzi ori

rabuliști pot avea; bărbați de școală însă știu ce se poate și ce nu se poate. Domnul ministru Lukács sigur a fost inspirat din părți necompetente ori nesincere la redactarea aceluși circular, căci altfel nu atingea atât de dureros cu neîncrederea sa și nu tracta cu cele amenințări pe aceia cari și-au împlinit conștiincios datoria. Dar să luăm la analiză din punct de vedere pedagogic numita ordonanță.

Scopul școalei este a crește membri productivi pentru societate. Productiv poate deveni elevul numai atunci când în școală și-a câștigat recerutele cunoștințe și aptitudini. Bilingvitatea zădărnicește acest rezultat, pentru că pestrece forțele de prestațiune ale subiectului de învățământ, adecă ale elevului. Facultățile spirituale ale unui băiat de 7—12 ani abia cuprind formarea unui limbi din elementele limbistice rudimentare, aduse din casa părintească, cu care limbă poate apoi acoperi noțiunile de cunoștință câștigate în școală; abia poate intra în curentul logic al unui propunător și numai acest un învățător deverit înțelegibil pentru elev pe cale educativă poate, să clădească din logica limbei de propunere o a doua limbă, în care încă se înțelegeă aceea ce a învățat în limba de propunere, adecă obiectul învățământului și pe acela să-l știe validă pe toate terenele vieții, ce este propriul scop al învățământului. Aceasta este psihologia școalei elementare.

Ordonanța ministerială habar n'are de această psihologie, ci pretinde, ca în școala populară să se introducă bilingvitatea: aritmetica, geografia, istoria și constituția, să se propună în limba maghiară, zice ordonanța, și oferă pentru realizarea acestui scop învățătorii de stat pe cari îi va detașa la școlile confesionale numai pentru propunerea obiectelor ungurești. Mai vine dar în școala confesională încă un învățător și cu catichetul vor fi trei propunători în școlile noastre. Știința este suverană, căci se bazează pe principii, aici știința pedagogică pe principiile psihologiei elevului, și acea știință pedagogică nu admite ca psihicul unui băiat de 7—12 ani să fie împovărat cu 2 limbi de propunere și cu 2—3 propunători, căci un atare băiat nu poate suporta atâta sarcină, ci are să impilească spiritualminte precum impilește băiatul de 7—12 ani corporalmente dacă li-i împovăra cu sarcină mai grea decât ce poate suporta. Din școala elementară nu va face nici domnul ministru Lukács academie. În școala elementară bilingvă și bididascalică, băieții nu vor ști nici o limbă și nu se vor alege nici cu o merinde de cunoștință reală pentru greumântul vieții ci vor eși din școală numai niște automate inconștiente. Iată la ce rezultat ajungi când scoți școala din cadrele ei naturale și o reglementezi pe cale administrativă.

Ordonanța ministerială mai administrează școalei noastre un nou organ de control, pe directorii de la școalele de stat și un nou for disciplinar anume comisiunile administrative, pe seme chiar și peste învățătorii dela școalele noastre nesubvenționate de stat și pe această cale disciplinară guvernul poate ad libitum desființa școlile noastre. Fie-ne permis, a observa, pe lângă toată conjurarea domnului ministru, că ordonanța din cestiune este lipsită de tăiuș, că logica desvoltării lucrurilor ar fi fost să mențină organele legale de control și să nu pună la discrețiunea învățătorului de stat pe învățătorul confesional, căci aceasta este o vătămare a învățătorului confesional, și mai vartos taie aceasta ordonanță în dreptul bisericii ca for disciplinar asupra învățătorilor săi, garantat de lege.. Nu de control ne este frică ci ne doare, că o biserică număroasă și cu trecutul strălucit în istoria patriei, cum îl are biserică noastră, să fie așa *en canal* tractată, pe cale administrativă.

Sperăm însă, că însuși domnul ministru Lukács se va convinge despre imposibilitățile pedagogice și de leza autonomiei noastre cuprinsă în ordonanța sa și cel puțin nu va insista la rigoarea ei, până se va regula afacerea pe cale legislativă, unde aparține abrogarea și pomulgarea legilor.

Două manuscripte din secolul XVII și XVIII.

— Urmare și fine. —

Textele reproduse cu însemnările de pe manuscript dovedesc, că în același timp, când Dosofteiu, Mitropolitul Moldovei, traducea și tipări întâia oară liturgia în limba românească (1679), un preot, care se iscălește Popa Petru din Tinod, traducea și el, ori decopiă de pe vre-un manuscript mai vechiu, liturgia lui Chrysostom pentru bisericile românești dela Crișuri; căci părțile din *Molitvenic*, sunt scrise la 1673—4, va se zică, cu 7—9 ani mai înainte ca *Molitvenicul* lui Dosofteiu, tipărit numai la 1681—3 și cu 15 ani mai înainte de tipărirea *Molitvenicului* de Belgrad (1689).

Manuscriptul lui Popa Petru poartă caracterele epocii diaconului Coresi, va fi dintre manuscriptele remase din acea epocă, prefăcute în cursul veacului al XVII-lea. În adevăr, diaconul Coresi n'a avut ori n'a tipărit manuscriptul complet al *Molitvenicului*, căci precum se vede din titlu, *Molitvenicul* tipărit de el la 1564 cuprindea din materialul propriu numai *botezul, cununia, cuminecătura și petrecătura morților**). Iar manuscriptul lui Popa Petru din Tinod cuprinde

tocmai părțile care îi lipsesc: Slujba maslului, slujba sfințirii bisericii, sfințirea apei la botezul Domnului, sfințirea apei la 1 August etc. În el întimpinăm fraze și cuvinte proprii manuscriptelor din veacul al XVI-lea precum: *nădejdea tuturor cumplitelor pământului*, (în „Psaltirea scheiană“ ps. 66 v. 8: *toate cumplitele pământului*) *ferice înțelegătoriul spre measez și mișel; să nu iae ocinele și olatele lor; obnovita-i bunătate; în neputredire**) *să ne îmbrace; toate limbile de aleană; sfinții prea slăviții de ciude făcători fără mazădă vraci; spodobeaște-l să între în zăslo-nulă deîn lăuntru; pentru roga sfinților; obliciva necuratul; să împeliță deîn fecioriță; să amu veri fi șezând fără frică să fii, iară să veri fi durmind cu dulce veri durmi; el spăsi lumea de prilăstitoră; preușescul șireagă; cinuri și voinicame de angheli și de arhangheli, (cetele și oștile ingerilor și ale arhangelilor); sunt și puține cuvinte de origine maghiară: *otalmu* (otalom = scutița, apărare: să fie lor de otalmu și de curăție); *bioasă* (bū, bō, bōség = bogat, prisositoriu, prisosință: mană dulce și bioasă) *feredeu* (furdō = scaldă, baie).*) În genere scriitoriul s'a servit de limba țeranului traducând până și terminii biblici ca: *osana* cu *mântuitoriul*, *aliluia* cu *lăudăm*, spre a fi înțeleși de ei. În multe locuri însă fraze și perioade întregi, poate celea mai grele de tradus, le-a omis din textul românesc, ori le-a contras și redat cu alt înțeles.*

Ca ceva caracteristic, în manuscriptul lui Popa Petru din Tinod, ectenia cea dintâiu: Cu pace Domnului să ne rugăm, pretutindenea e tradusă cu: „Lumina domnului să ne rugăm“, pe când ectenia a doua o traduce cu „De sus pace și de ispășenia sufletelor noastre,« întrebuițând preste tot prepozițiunea *de* în loc de *pentru*, să în locul lui *de* și *dacă*, *deîn* și *dîin*, prespe în loc de *preste*, iar *pre* lipsește de regulă la acuzativ; pentru sunetul *u* are trei felii de litere (*u*, *uy* și *ū*) pentru *z* (*d*, *z*), pentru *n* (*n*, *în*), pentru *ă* (*ă*, *â*), pentru *ea* (*ea*, *ia*), pentru *j* (*j*, *gi*).

Manuscriptul despre *sfințirea bisericii*, pe lângă vechimea limbei, ne înfățișază vremile antice de restriște și nestabilitate, când poporul românesc, de multe ori, fără episcopi, numai cu preoții săi dela sate, nu se putea gândi a-și ridică biserici pompoase, de peatră sau cărămidă, ci se mulțumiă cu umilele bisericuțe de lemn, așezate pe tălpi cu părăți de bârne.

Slujba sfințirii bisericii transmisă de Popa Petru din Tinod e întocmită potrivit cu nevoilecelor vremi

*) Nu *z* ci *d*.

**) Dl. N. Iorga greșește susținând, pentru cuvintele maghiare, care se găsesc în *Molitvenicul* lui Coresi, că originalul era unguresc, căci Maghiarii n'au avut precum nu au nici astăzi cărțile așa numite *rituale* sau *liturgice* ale bisericii orientale scrise sau traduse în limba lor, apăținând ei biseiceei latine ori celei reformate.

grele, când în lipsa de episcopi, singuri preoții îndeplineau sfințirea bisericilor dela sate. Tipicul din manuscris nu vorbește de episcop, ci numai de popă (proiestos): „să aducă oluțul cu apă caldă, popa să să pleace pre el“; „să întărească pre preastol meșterul, iară popii să ție tare cu mănule“; „alții cetească psalom 25... iară alții popi să ungă cu mir toți tâlpii besearcii și toate talpele“, apoi „mai marele popă să se pleace înaintea preastolului“ etc...

Tipicul acesta vechiu, în consonanță cu tipicul care se găsește la slujba sfințirii bisericii tipărită de sf. Sinod al bisericii ortodoxe române, ne desleagă întrebarea că, preotul, respective delegatul episcopului poate el săvârși întreaga slujbă, care o face episcopul, la sfințirea bisericii?

La noi s'a susținut și se susține pracsă că preotul sau delegatul episcopului sevârșește sfințirea bisericii, după un tipic osebit, al protopresbiterului, prin *sfințirea apei* în mijlocul bisericii și prin *punerea antimisului*, dat de către episcopul, pe prestol*). Astfel sună și tipicul, relativ la rânduiala binecuvântării bisericii, rămasă din timpul episcopului Sinesie. Tipicoanele noastre adecă fac deosebire între sfințirea dese-vârșită a bisericii (conservatio) care se face prin episcopul, și sfințirea interimală, prin delegatul episcopului, care se numește *binecuvântare* (benedictio), susținându-se că nu este iertat episcopului să liturgisească în biserică care nu este sfințită de Arhiepiscop.**).

Față cu practica aceasta, în arătarea dela slujba sfințirii bisericii tipărită de Sf. Sinod al bisericii ortodoxe din România, găsim următoarele reflecțiuni: „Nu știu de unde au luat unii obiceiul a da voie de a sluji în biserică ne-sfințite cu *desevârșită sfințire*, dând numai Antimisul și puține oareși ce rugăciuni rânduind, numesc biserică sfântă, care acest fel de sfințire al doilea nu se găsește în dumnezeiasca scriptură, ci numai o sfințire se hotărește de sfinții Părinți..... Drept aceasta să ia seama cei ce dau numai Antimisul și rânduiesc puține rugăciuni numind biserică sfințită, de câtă vinovăție sunt vrednici, micșorând slava bisericii pentru care Christos și-a vărsat sângele său.“***) De unde episcopul Chesarie Resmiriță concludă că, Protopresbiterii rânduieți de către episcopi, pentru sfințirea bisericilor „întocmai (ca Arhiepiscopii) vor sfinți sfintele biserici cu aromate, sfântul Mir, sfintele Moaște și celelalte câte anume prin tipic se arată, iară nici decum cu altă sfințire“****) Și aceasta pe motivul teologic, că numai *hiro-*

tonia, sfințirea Mirului și a Antimiselor sunt rezervate exclusiv Arhiepiscopilor; deci fiind Antimisesele ca și sf. Mir de manainte sfințite de către episcopul, delegatul episcopului are să facă întreaga slujbă a sfințirii bisericii, după tipic, ca însuși Arhiepiscopul.

De aci necesitatea unei cărți tipărite, care să cuprindă rânduiala completă, pentru o procedere și lucrare uniformă la sfințirea bisericilor, făcându-se sfințirea prin Arhiepiscop ori prin protopresbiter sau alt delegat.

Manuscrisurile ce le publicăm, pe lângă interesul practic în scopul acesta, având un deosebit interes literar, mai ales cel din 1674, le-am transcris cu litere întocmai, păstrând ortografia originalului. În special, credem a face un serviciu real preoțimei, publicând *rânduiala binecuvântării bisericii*, după *tipicul Protopresbiterului*, cu sfințirea apei și punerea Antimisului, cum s'a urmat în dieceza Aradului de pe timpul episcopului Sinesie până către mijlocul secolului 19, căci cartea în care se găsește această rânduială fusese proprietatea protopopului Bucatoș din Buteni, cum se vede din următoarea însemnare pe foaia a treia la început: „Scris'am în casa lui Gavril Bucatoș protopop Buteniului. Stefan Popoviciu diacon în Buteni. În anul 1804 în 23 de zile Martie“.

V. M.

Vasile Mangra

Întemeierea Mitropoliilor și a celor dintâi mănăstiri din țară.

(Urmare)

II

Notițe bibliografice în chestiunea întemeierii mitropoliilor din țară.

Pentru lămurirea cetitorului se obicinuește în multe cazuri, a se da și literatura chestiunii ce se tratează. Pe baza cărților ce le-am putut găsi în Cernăuț (în Viena cărți românești sunt puține de tot) sau pe care mi le-am procurat din țară, voi trece, în acest capitol, în revistă părerile ce au fost emise, de diferiții antecesorii în chestiunea de care mă ocup, relevând mai ales pe acelea cu care nu sunt de acord, și după împrejurări, intrând în discuținea părerilor emise sau lăsând acest lucru cu ocaziunea tratării a însăși materiei în capitolele următoare

Procedând în ordine cronologică, cea dintâi dintre cărțile, ce îmi au fost accesibile, este: „*Istoria bisericii Românilor*“ de Petru Maior Buda 1813. Bazăduse pe „*Notitiae graecorum episcopatum*“. Petru Maior ne spune că: »în vremile de pre urmă s'au făcut în Ungro-Vlahia doi mi-

*) Șaguna: «Compendiu de dreptul canonic» § 228.

***) Șaguna: ib.

****) Slujba sfințirii bisericel. București, 1897 pag. 88—90.

****) Ib. p. 32.

tropoliți dintre cari unul ține locul Nicomidianului și se zice Exarh a toată Ungaria și al Plaiurilor. Altul se zice Mitropolit a părțile Ungro-Vlahiei și este în locul Amaseanului». Apoi adăogă: »prin numele Ungro-Vlahiei nu singură țara Muntenească, ci și Ardealul se înțelege și așa cum că unul dintre cei doi în Ungro-Vlahia făcuți Mitropoliți a fost Mitropolitul cel din Ardeal«. (pag. 126). Cu privire la Mitropolia Moldovei tot după »Notitia« zice: »S'au făcut în veacul nostru (nostra aetate) mitropolit arhiepiscopul (antistes) Vidinului. Și altul în Moldova sau Neagra Vlahia«. (pag. 127). Iar ceva mai jos zice: Nici de cum nu ne putem îndoi cum că pre Mitropolitul părții Ungro-Vlahiei nu airea se cade să-l cercăm fără în Ardeal... (pag. 128). Dar Petru Maior nu a avut posibilitatea să se informeze exact asupra timpului (care rămâne nefixat la el, când au fost scrise aceste notițe de episcopate grecești pe care le citează, pentru ca de aci să poată localiza în timp și întemeierea mitropoliilor române. Dacă el pe de o parte ar fi avut această posibilitate, și dacă pe de alta ar fi lăsat la o parte strămutarea peste Carpați a mitropoliei unei părți a Ungro-Vlahiei, apoi de sigur că el ar fi fost dintre vechii scriitori cel mai apropiat de adevărul istoric al acestei chestiuni. (Asupra notițelor de episcopate grecești va veni vorba din nou ceva mai jos).

O altă scriere. »Istoria bisericească pe scurt de paharnicul Alexandru Geanoglu Lesviodacs București 1845. În această carte găsim puțin de tot, numai câte-va însemnări. Așa la pag. 390 unde se începe catalogul cronologic al mitropolițiilor Ungro-Vlahiei găsim, după un hrisov al lui Mircea-Vodă, că în anul 1362 era ca Mitropolit al Ungro-Vlahiei Antim, pe care Lesviodacs îl și numește cel dintâiu mitropolit al Ungro-Vlahiei; tot în acest an (1362) era după Lesviodacs, ca Mitropolit al Severinului Atanasie. Un domnitor Mircea pe la 1362 nu e adevărit nicăire în mărturiile contemporane. Pe urmă data de 1362 a fost cetită în mod greșit de Lesviodacs, după cum a arătat deja dl Hașdeu, în locul celei adevărate care e 1394, apoi 8 nu 7 Ianuarie în care timp domnia într'adevăr Mircea cel mare. O altă însemnare ce se află la Lesviodacs (pag. 396) e că »pe vremea patriarhului Constantinoplei, Antonie al IV-lea și anume în anul 1389 mitropolitul Ungro-Vlahiei Timotei a îmbrăcat schima cea mare în timpul unei boale dar pe urmă însănătoșindu-se și fiind întreg la minte i s'a dat voie să aibă arhieria ca mai nainte«. Această însemnare Lesviodacs o are din Istoria bisericească a lui Meletie, arhiepiscopul Atenei tom. 3 secolul 14, cap. 15. § 7 față-239. Dar și aci s'a înșelat Lesviodacs căci (precum a arătat dl C. Erbiceanu) nu e vorba de Timotei, ci de Antim

al Ungro-Vlahiei. A treia însemnare ce se află la Lesviodacs e referitoare la »Atanasie, mitropolit al Severinului pe vremea lui Mircea-Vodă, cum se vede din hrisovul acestui Domn cu leat 6870« cetindu-se în mod greșit de Lesviodacs ultimele trei țifre în loc de 6902. A patra însemnare e referitoare la Mitropolia Moldovei. Tot ceea ce știe Lesviodacs în aceasta priviță este că »Ioasaf a fost întâiul mitropolit al țării Moldovei« (pag. 449).

Andrei de Șaguna. Istoria bisericeii ortodoxe Sibiiu, 1860. Șaguna spune și mai puțin decât Petru Maior privitor la întemeierea mitropoliilor din țară. El zice (tom. II, pag. 239). »Atâta putem spune cu siguranță despre mitropoliile din Moldova și România că la veacul al XIV-lea adevărat la anul 1399 a fost mitropolia română la Suceava pentru Moldova și la Târgoviște pentru România«. În Moldova Suceava era în acel timp reședința Domitorului și deci și a mitropolitului dar în Țara-Românească reședința se stabili la Târgoviște ceva mai târziu decât timpul fixat de Șaguna. Referitor la cestiunea întemeierii mitropoliilor Șaguna nu cunoaște decât cel ce se află în letopisețul lui Ureche (ediția I) pentru Moldova, iar pentru Țara-Românească numai puținele însemnări dela Lesviodacs, expuse mai sus, fără a le fi făcut vre-o rectificare.

(Va urma).

EDUCAȚIUNEA MORALĂ.

(Estras din înviațiunile ministrului reg. ung. de culte și învățământ, cu care a edat noul plan de învățământ al școlii populare d-to 16 Iulie 1905 Nr. 2202).

— Urmare și fine. —

În viața morală deosebim trei momente: simțul moral, fapta morală și cunoștința morală. Simțul moral se deșteaptă în sufletul nostru prin ocaziunea coaterii noastre cu alții și de fapt nu e alta decât simțul, prin care aprobăm ori desaprobam faptele altora și care ne îndeamnă la fapte corăspunzătoare. În urma acestor îndemnuri izvorește fapta morală din simțul moral și numai acea faptă morală are adevărata valoare morală, care izvorește din simțul moral. Culmea vieții morale e conștiința morală; aceasta se dezvoltă prin contemplațiunea asupra simțurilor și faptelor noastre morale, prin asemănarea cazurilor analoage și ne conduce la anumite teze universale, la principii morale, care ne prezintă fapta morală ca lege universală. Aceste trei momente stau în strânsă legătură; în simț se cuprinde îndemnul spre faptă și germenul conștiinței morale; totuși deosebirea aceasta ne face să înțe-

legem desvoltarea vieții morale. La început pruncul simte morala mai mult în mod obscur, a aplica binele încă nu știe, pentru-că aici se recere experiență, cunoștință, apoi învață modul de a aplica binele și în fine lucrează în mod conștiu. Spre exemplu: pruncul instinctiv îi pare rău de cel lipsit apoi cearcă a-i ajuta. Dacă a învățat modul ajutorii și îl facem să înțeleagă, că aceasta e o datorință morală, atunci aplică binele nu instinctiv mai mult, ci în mod conștiu. Aceasta ordine nu-i permis a-o schimba în educațiune, pentru-că schimbând ordinea, pruncul eventual va ști vorbi despre morală, dar sufletul lui rămâne sec.

Primul e simțul! Acesta trebuie să-l deșteptăm, cultivăm și scutim. Să nu-i dăm contemplațiunii asupra simțului, ce nu i-a vibrat prin suflet. Dacă există odată simțul moral, îndatinăm pruncul, ca conform aceluia să lucreze. În multe cazuri nici nu mergem mai departe; deocamdată e suficient, dacă deșteptăm în prunc simțuri curate și înrădăcinăm în el îndatinarea lucrării corăspunzătoare. Pentru aceea e atât de important pentru prunc exemplul învățătorului. Admonițiunile învățătorului nu le pricepe totdeauna, dar faptele lui pătrund adânc în sufletul lui. *Dacă faptele învățătorului nu stau în consonanță cu învățăturile lui, atunci pruncul ori nu crede învățăturile morale, ori nu-și stimează învățătorul; și una și alta strică sufletul pruncului.*

Numai după-ce s'a desvoltat priceperea, putem face un pas înainte și putem conduce pruncul ca să raționeze asupra simțului și a lucrării sale, adecă să știe și să înțeleagă regula acelei lucrări. Memorizarea multă și înainte de vreme plictisește și tâmpește sufletul pruncului, îl îmbătrânește înainte de vreme și îl face sfătos. Chiar și la instrucțiune mai întâi intuim și îl facem să simtă, ceea-ce dorim să înțeleagă. E principiu aprobat, că punctul adevărat de mănecare al instrucțiunii e intuițiunea. Ceea-ce pentru natură e intuițiunea, aceea e simțul moral în viața morală. Dacă regula morală nu izvorește din simțul moral, atunci e seacă și fără viață.

E drept, că în multe cazuri în primul loc dăm pruncului regula și pretindem dela el, ca conform acelei lucrări să și lucreze, spre exemplu, când îndatinăm pruncul la disciplină și la ordinea vieții școlare; aici așadară fapta bazată pe regulă premerge faptei izvorâte din simț și convingere. Aceasta însă e disciplină și încă nu-i educațiune morală; aceasta îi premerge, îi pregătește calea și ca atare e foarte importantă, dar să nu o confundăm cu adevărata educațiune morală. Și aici nu vom vorbi mult, și nu vom raționa; dăm porunca și pretindem să se execute.

Unul din principiile fundamentale ale educațiunii morale este: a nu vorbi mult despre

fapta morală, și a nu contempla mult asupra ei, ci a îngriji de efeptuirea ei. Să fie curat simțul moral al pruncului, și fapta corespunzătoare urmează de sine. Convingerea și conștiința morală adecă dictamentul practic al rațiunii nu poate avea alt scop, decât să asigure și să întărească fapta morală, aplicarea binelui.

Mihai Păcățian,
paroh.

Partea cea mai mare a datorășilor noștri, fie că sunt datori pentru calendarele diecezane, fie pentru abonamentul la foaia „Biserica și Școala“ și pentru alte diverse, neachitând nici până cu sinea de asi datoria ce o au la noi, și pe aceasta cale din nou sunt rugați, să grăbească cu achitarea aceldatorii, — la din contra, vor fi siliți a recurge la luarea măsurilor necesare pentru încasarea pretensiunilor noastre.

Administrația tipografiei diecezane

Arad

str. Révay nr. 10

CRONICA.

Ministrul instrucției George Lukács a dat 2 ordinațiuni pentru executarea dispozițiunilor din proiectul lui Berzeviczy. Ministrul poruncește inspectorilor să viziteze cel puțin odată pe an școalele poporale nemaghiare și dacă constată progres insuficient în limba maghiară, să facă raport la minister și învățătorul să fie sau amovat sau să i-se detragă ajutorul de stat, eventual să fie tras în cercetare disciplinară. Dacă în vre-o școală confesională cu 2 învățători a fost unul după altul amovat din post școala confesională va fi sistată și în locul ei se va ridica școală de stat. La caz de lipsă guvernul va numi un învățător provizor de stat la școala confesională, ca să învețe pe băieți ungurește.

În a doua ordinațiune ministrul poruncește inspectorilor de școale să viziteze cel puțin de 2 ori pe an preparandiile confesionale și să facă raport despre rezultatul instrucției limbei maghiare. La examinarea candidaților de învățători să se pună pond deosebit pe aceea, ca ei să știe perfect ungurește și se fie în stare a învăța și pe alții ungurește. La caz de lipsă și la pedagogiile confesionale va trimite statul câte un profesor de limba maghiară, ca să perfecționeze pe candidații de învățători în limba maghiară.

„Timișana“, institut de credit și economii în Timișoara, a înființat o filială în Buziaș sub direcțiunea dlui Al. Buibaș. Filiala și-a început la 1 August activitatea.

Concurse.

Pentru îndeplinirea definitivă a stațiunii învățătoarești, clasele inferioare, din **Chisindia** se escrie concurs cu termin de alegere pe 4/17 Septembrie a. c.

Venitele acestei stațiuni sunt: 1. 440 cor. în bani. 2. 9 jugh. pământ estravilan. 3. 8 st. de lemne (și

Urmează în Suplimentul Nr. 33, 1905:

Supliment la „Biserica și Școala“ Nr. 33.

pentru sala de învăț. 4. venitele cantonale sperative, 5. scripturistica 6 cor. 6. conferința 20 cor. și grădină.

Darea și pentru pământ o va solvi alesul, cvinvenalul să asigure, numai după 5 ani de serviciu.

Doritorii de a ocupa această stațiune, sunt poftiți ca recursurile ajustate conform Reg. adresate comitetului parohial, se le substearnă P. On. oficiu ppece în Butyiu (comit. Arad) până la 3/16 Septembrie 1905 având a se prezenta, în careva Duminică, sau sărbătoare în s. biserică, spre a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Ioan Georgea* ppresbiter

—□—

1 3

Pentru îndeplinirea parohiei vacante din comuna **Groși**, în protopresbiteratul Lipovei, — se scrie concurs cu **termin de 30 zile** dela prima publicare în foaia diecezană „Biserica și Școala“.

Emolumentele împreună cu aceasta parohie sunt: 1. Una sesiune de 30 jug. fanaț; 2. Una grădină parohială de 1200 □; 3. Venitele ștolare și anume: a) Pentru o înmormântare de copii până la 7 ani, 3 cor. ear dela 7 ani în sus 6 cor.; b) pentru molitvă 40 fil.; c) pentru feștanie 1 cor.; d) celelalte ștote după obiceiul locului. 4. Intregirea dela stat conform legii după cvalificațiunea alegândului preot, după pământurile par. ce le va beneficia.

Recurenții se avizează ca recursurile lor instruite cu documentele de cvalificațiune prescrise adresate comitetului par. din Groși să le substearnă până la termenul sus indicat of. protopopesc rom. gr. or din Lipova (Lippa) îndatorându-se a se prezenta cu observarea dispozițiunilor § 18 din regulament, în vre-o Duminică ori sărbătoare în sf. biserică din Groș, spre a-și arăta desteritatea în cele rituale.

Groș, 1/14 August 1905. Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Voicu Hamzea*, m. p., pprezbiter.

—□—

1—3

Pentru îndeplinirea parohiei vacante de clasa III-a din **Șumugiu** pprezbiteratul Orășii-Mari, să scrie concurs cu termin de alegere pe **11/24 Sept.** a. c., 1905.

Emolumentele sunt: 1) Casa parochială cu 2 chilii, culină, cămară și cu edificiile laterale trebuincioase și cu intravilan de 1/2 jug. catastr. 2) Pământul parohial 20 jug. catastr. 3) Birul preoțesc dela 135 numere de case câte una măsură bucate, parte grâu, parte cucuruz ori în bani, 2 coroane pentru una măsură, din care apoi preotul ales va avea să deie sfătului 12 măsuri. 4) Venitele ștolare după usul din trecut.

Aceste venituri împreună cu intregirea stabilită din partea Înaltului Guvern pentru candidații fără 8 clase în sumă de 468 cor. 16 fil., cari toate laolaltă dau un venit de peste 800 coroane. — Contribuțiunea după pământurile parohiale, are să o solvească alegândul preot. — Alegândul preot are să catehizeze la școala colidiană și de repetiție din parohie, fără privire la caracterul aceleia și fără a aștepta vre-o remunerațiune dela comuna bisericăscă ori dela dieceză.

Recurenții sunt poftiți ca recursurile instruite cu documentele prescrise, adresate comitetului parohial din Șumugiu, să le aștearnă oficiului pprezbiteral din Oradea-Mare până în 8/21 Septembrie a. c., 1905, având a se prezenta în sf-ta biserică din Șumugiu spre a-și arăta desteritatea în cele rituale și oratorie.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: *Toma Pacala* pprezbiter. 2--3

Pentru îndeplinirea parohiei vacante **Călugări**, se scrie concurs cu termin **de 30 zile** dela prima publicare.

Emolumentele sunt: cele cuprinse în coala de fassione B. și anume:

a) bir preoțesc competat, 180 cor.; b) stolele 130 cor.; c) întregire dela stat cu relut de cortel 635 cor. 30 fileri. Recurenții vor avea a-și trimite pretenziunile conform regulamentului în termenul prescriș la subscrișul în Beiuș.

Beiuș, la 1/14 August 1905.

În conțelegere cu comitetul par: *Vasilie Pap*, protopopul Vașcouli.

—□—

2—3

Se scrie concurs pe stațiunea învățătorescă vacantă dela școala gr.-ort. rom. din **Săcal** inspectoratul Orășii-mari cu termin de alegere pe **4/17 Sept.** 1905.

Emolumentele sunt: 1. În bani numărări solviți din cassa bisericăscă în rate treilunare 200 cor.; 2. În bucate solvite din grânariul bisericăscă în rate treilunare 80 măsuri de grâu mestecat, computeate în 200. cor.; 3. Pământ arător 6 jug. catastrale computeate în 188 cor.; 4. Pășunatul 12 cor.; 5. Stoale, dela îngropăciuni mari 2 cor., dela îngropăciuni mici 1 cor., hora mortului 1 cor., în planul secret 1 cor., dela cununie 1 cor. Aceste stole sunt deopotrivă atât în comuna matră cât și în filie; 6. Locuință cu grădină.

Se obsearvă că alegândul învățător are să umble la filii cu crucea pe lângă remunerațiunea taxelor incurse în cofă. Mai departe alegândului i-se pune în vedere intregirea salariului din vistieria statului până la suma de 800 cor. Dările publice de după pământul învăț. are să le solvească alegândul învățător.

Recursurile ajustate conform prescrișelor statut. organic și §-lui 6. art. XVIII. din 1879 adresate comitetului paroh. din Săcal, și provăzute cu declarațiunea, că pe baza serviciului neîntrerupt ca învățător, de când își formează pretenziunea la cvinvenal să se trimită subscrișului în Oradea-Mare până la 2/15 Septembrie 1905, având recurenții în vre-o Duminică ori sărbătoare a se prezenta la biserică din loc, pentru a-și arăta desteritatea în cântare și tipic.

Comitetul parohial.

În conțelegere cu: *Toma Pacala*, ppresb. insp. școlar.

—□—

2—3

Pentru stațiunile învățătorescești 1. **Răbăgani**, salar 600 cor., alegerea se va ținea în 28 Aug 10 Sep.

2. **Feneriș**, salarul e în bani gata 256 cor., un pământ de 3 cubule 60 cor., 24 metri lemne din care se va încălzi și școala, 96 cor., 12 cubule cucuruz, 96 cor. — 115, porții de fân 22 cor. — 110, porții de paie 11 cor., două măsuri fasole 6 cor., și venitul cantoral 40 cor., de tot 617 cor., și întregire dela stat pentru învățătorii cvalificați alegerea la Feneriș se va ținea în 29 August (11 Septembrie).

Doritorii de a ocupa vre un post din acestea au ași trimite petițiile până la 27 August 9 Septembrie, adresate Comitetelor parohiale subscrișului Inspector școlar în Răbăgani și până la ziua alegeri a se prezenta la s. biserică se-și arete desteritatea având a fi și cantor la biserică și funcționar.

Răbăgani, 1/14 August 1905.

Comitetele parohiale

În conțelegere cu: *Eliu Moga* protopop, insp. școlar.

—□—

2—3

Pentru îndeplinirea stațiunii învățătorescești vacante din **Dumbrăviță**, prin aceasta să scrie concurs cu termin de recurgere de **30 de zile** dela prima publicare în organul oficios diecezan.

Emolumentele împreunate cu acest post sunt : 1. Salar fundamental 800 cor. 2. Folosința alor 11 jugh. (1585 st. □) pământ de deal. 3. Dreptul de lemnărit și pășune — din teritorul urbarial — după pământul respectiv. 4. Pentru curatorat 24 cor. 5. Pentru scripturistica 20 cor. 6. Pentru conferință va primi învățătorul spesele de călătorie și câte 2 cor., diurnă de zi, din cassa comunală, eventual culturală. 7. Cvarțir liber cu două odăi, cuină, cămară, grajd, șură și grădina de legume. — Darea după pământ o va solvi învățătorul. Cvinevenalul il va primi numai după un serviciu de 5 ani în comuna noastră. Dela înmormântări cu liturgie 2 cor., fără liturgie 1 cor., totodată va avea să conducă și strana fără altă remunerație.

Doritorii de a ocupa acest post se avizează, că recursele lor instruite conform ș-ului 60 din regulamentul pentru organizarea învățământului în școalele populare și adresate comitetului parohial din Dumbrăvița, să le susțină P.O. Domn Procopiu Givulescu, pprezbiter și inspector școlar în M. Radna, având totodată a să prezentă în vre-o Duminecă ori sârbătoare în s. biserică din Dumbrăvița, spre a-și arată desteritatea în cântare și tipic.

Dumbrăvița, la 14/27 Iulie 1905.

Comitetul parohial

Din încredințarea dlui pprezbiter : *Iosif Vuculescu*, preot asesor scaunal.

— □ —

2 3

Pentru îndeplinirea definitivă a stațiunilor învățătoresți subsemnate se escrie concurs cu termen de **30 zile** dela prima publicare, anume :

1. *Brădet*, salar de 500 cor., cu toate emolumentele și întregire dela stat.
2. *Chișcou*, 600 coroane.
3. *Câmp-Colești*, 600 coroane.
4. *Dumbrăveni-Broaște-Valea neagră*, 600 cor.
5. *Hinchiriș*, 600 coroane.
6. *Leheceeni*, 600 cor. cu ajutor dela stat.
7. *Lunca-Hotar*, 600 coroane.
8. *Poeni de sus*, 600 cor. cu ajutor dela stat.
9. *P. Zăvoeni-Șteiu*, 600 cor. cu ajutor dela stat.
10. *V. Săliște*, 480 cor. și ajutor dela stat.
11. *Șebîș-Belegeni*, 600 cor. cu ajutor dela stat.

Recurenții vor avea a-și trimite petițiunile cu documentele recerute în termenul prescriu la scrisu în Beiuș.

Beiuș, la 26 Iulie 1905.

Pentru comitetele parohiale :

Vasilie Papp protoprezbiterul Vașcăului.

— □ —

3 - 3

Aviz!

A apărut și se află de vânzare în tipografia diecezană următoarele cărți școlare :

Curs practic de Limba maghiară pentru școalele primare de *Iuliu Vuia*, învățător-director Prețul 50 fileri.

„ABCdar carte de cetire“ pentru elevii clasei primare, edițiunea IV-a. de *Iosif Moldovan* și *consoții*, prețul 40 fil.

„A doua carte de cetire“, edițiunea II-a de *I. Groșorean* și *consoții*, prețul 40 fil.

„A treia Carte de cetire“ pentru clasele superioare ale școlii populare de *Nicolau Ștef*, *Iuliu Groșorean*, *Iosif Moldovan*, *Nicolau Boscai* și *Petru Vancu*.

„Catehism“, IV carte de religie pentru școalele populare de dl profesor; *Dr. P. Barbu*, prețul unui exemplar 40 fil.

„Istorie biblice“, II carte de religie pentru școalele populare de dl profesor: *Dr. P. Barbu*, prețul unui exemplar 30 fileri.

„Istorie Bisericești“, III carte de religie pentru școalele populare de dl profesor: *Dr. P. Barbu*, prețul unui exemplar 30 fil.

„Limba magiară“ pentru elevii claselor inferioare ale școlii pop. de *Iosif Moldovan* și *Iuliu Groșorean*, prețul 50 fil

„Limba magiară“ cartea a II-a pentru clasele superioare ale școlii populare de *Iuliu Groșorean* și *Iosif Moldovan*, prețul 50 fileri.

„Curs practic de Istoria literaturii române“ pentru școalele populare de dl învățător *Iosif Stanca*, prețul unui exemplar 40 fil.

„Exerciții intuitive“ în limba maghiară, de dl învățător *Ioan Vancu*, prețul unui exemplar 50 fileri, peste 10 exemplare 10% rabat.

Rugăciunile școlarii compactate cu gust, în diferite colori, cuprinde întreagă utrenia și liturgia, de un prieten al școlarii, prețul per exemplar 40 fil. Dela 10 exemplare 10% rabat.

„Tâlculia evangeliilor“, de *fericitul Loga* cu litere cirile prețul 2 coroane.

Specialist în pālării preotești.

Cercetați marea prăvălie

alui

Sommer Jozsef

Arad, Strada principală în palatul bisericeii rom.-catolice,

Fondată la anul 1863,

în care vor află îndeosebi domnii preoți :

pālării preotești

de calitate deosebite și dela cei mai experți măiestri, cu prețurile cele mai ieftine ce există. Pe lângă asta on. public român va găsi în marele magazin pe lângă serviciu prompt, având de conducător al prăvăliei pe un român, ca on. clienți să fie pe deplin mulțumiți, următoarele articole :

pālării de tot soiul, cilindre, și clac, cămăși de vară și de iarnă, gulere, manșete, mănuși de vară și de iarnă, cravate, ciorapi, căciuli persiane, umbrele, etc. din fabricele cele mai renumite franceze și engleze.

Sperând, că on. public român din loc și provincie mă va onora cu vizitele sale punându-și toată încrederea în firma prăvăliei mele semnez cu deosebită stimă :

1-5

Iosif Sommer.

Specialist în pālării preotești de tot soiul.